

Seyyid İbrâhim Türbesi, Tonnûr'daki Sâlâr Mes'ûd Gazi Dergâhı, Kumbarpet'teki İbrâhim Han Kılâdâr Türbesi ve Seringapatam'daki Haydar Ali Han ile Tîpû Sultan'ın türbeleri diğer önemli eserlerdir.

BİBLİYOGRAFYA :

BA, *Nâme-i Hümâyûn Defteri*, IX, 178, 209-211; Mir Hussain Ali Khan Kirmani, *History of Tipu Sultan* (trc. W. D. Mies), Lahore 1974; Cevdet, *Tarih*, III, 270, 279-286; Ethé, *Catalogue of Persian Manuscripts*, I, 1415 (nr. 2619, 2620); Syed Mahmud, *The Khilafat and England*, Patna 1922, s. 77; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, IV/II, s. 156, 160, 161; Yusuf Hikmet Bayur, *Hindistan Tarihi*, Ankara 1950, III, bk. İndeks; a.mlf., "Tipu Sultan ile Osmanlı Padişahlarından I. Abdülhamid ve III. Selim Arasındaki Mektuplaşma", *TTK Belleten*, XLVII (1948), s. 619-654; Aziz Ahmad, *Studies in Islamic Culture in the Indian Environment*, Oxford 1964, s. 53-55; Ziyauddin Desai, *Mosques of India*, New Delhi 1971, s. 71-72; L. B. Bowring, *Haidar Ali and Tipu Sultan and the Struggle with the Muslim Powers of the South*, New Delhi 1974; I. H. Qureshi, *The Muslim Community of the Indo-Pakistan Subcontinent*, Karachi 1977, s. 310; H. Beveridge, *A Comprehensive History of India*, New Delhi 1986, III, 265-363, 601-679; C. E. Bosworth, *New Islamic Dynasties*, London 1996, s. 340; a.mlf., "Mahisur, Maysûr", *EI²* (İng.), V, 1258-1259; Azmi Özcan, *Pan-İslamizm: Osmanlı Devleti, Hindistan Müslümanları ve İngiltere (1877-1924)*, Ankara 1997, s. 18-20; Fikret Sarıcaoğlu, *Kendi Kaleminden Bir Padişahın Portresi Sultan I. Abdülhamid (1774-1789)*, İstanbul 2001, s. 218-219; M. Husain, "Tipu Sultan and the Friday Sermon, A Note on Muayyed al Mujahid", *JPHS*, III (1955), s. 287-295; M. Hidayet Hosain, "Maysûr", *IA*, VIII, 193; O. F. K., "Tîpû Sultan", a.e., XII/1, s. 375-376; Mohibbul Hasan, "Haydar 'Ali Khân Bahâdur", *EI²* (İng.), III, 316; P. A. Andrews, "Mahisur, Maysûr", a.e., V, 1259-1261; P. J. Marshall, "Tîpû Sulţân", a.e., X, 532-533; Ahmet Taşağul, "Haydar Ali Han", *DİA*, XVII, 25-26.

AZMI ÖZCAN

MEYTE

(المیته)

Etî yenmesi helâl olduğu halde dinî usullere göre boğazlanmamış olan ölü hayvan anlamında bir fıkıh terimi
(bk. HAYVAN).

MEYYÂFÂRİKİN

(میا فارقین)

Diyarbakır iline bağlı Silvan ilçe merkezinin eski adı, Ortaçağ'ın önemli merkezlerinden biri.

İslâm kaynaklarında adı Mâfârkin, Meyfârkin ve Fârkin şeklinde de geçen şehir Grekçe'de Martyropolis (şehidler şehri), Süryânice'de Mipherkêt, Muhârîkin, Mup-

hargin ve Ermenice'de Nphkert adlarıyla tanınır. Yâkût el-Hamevî'ye göre (*Mu'cemü'l-büldân*, V, 274) eski adı Medûr-Sâlâ'dır (din kurbanlarının şehri). Meyyâfârikîn, Diyarbakır havzasının kuzeyini kuşatan Güneydoğu Torosları'nın eteğinde, Diyarbakır'ı Bitlis'e bağlayan ana yol üzerinde ve deniz seviyesinden 825 m. yükseklikte bulunmaktadır. Şehrin ne zaman kurulduğu bilinmemekte, ancak hakkındaki efsanevi bilgilerden tarihinin milâttan önceki yıllara kadar pek gitmediği sonucu çıkmaktadır. Bazı kaynaklarda Meyyâfârikîn ile aynı yer olarak gösterilen, Arsaki Kralı II. Tigranes'in (m.ö. 95-94) kurduğu yeni başşehri Tigranokerta'nın burası mı yoksa Siirt, Erzen ya da Nusaybin'in batısındaki Tel Ermen mi olduğu tartışma konusudur. İbnü'l-Ezrak el-Fârikî, Meyyâfârikîn'deki Melki Kilisesi'nde bulunan Süryânice bir kitapta mevcut bilgilere dayanarak Meyyâfârikîn'in dikenlik, kamışlık ve çalılıklarla kaplı bir arazide Sâsânî İmparatoru I. Yazdicer'den (399-420) izin alan piskopos Mârûsâ tarafından kurulduğunu ve onun İran'dan şehre adını veren-hıristiyan din şehidlerinin naaşlarını buraya naklettiğini söyler. Bizans'ın Sâsânî sınırında yer aldığı için zaman zaman çekişmelerin yaşandığı merkezlerden biri olan Meyyâfârikîn'in tahkimine İmparator I. Anastasios zamanında (491-518) başlanmışsa da ancak I. Iustinianos (527-565) tahta çıktıktan sonra bitirilebilmiş ve bu arada şehrin adı da Iustinianopolis olarak değiştirilmiştir. Meyyâfârikîn 589 yılında Sâsânîler'in eline geçti; fakat 591'de bir yardıma karşılık Bizanslılar'a iade edildi ve İmparator Herakleios burayı İslâm fethine kadar elinde tuttu. İbnü'l-Ezrak ve Yâkût el-Hamevî'nin naklettikleri bir hıristiyan efsanesinden şehrin İslâm öncesi dönemde çok mâmur olduğu, burada çeşitli manastır ve kiliselerle şehitliklerin (martyrium, martirion) bulunduğu anlaşılmaktadır; bazı kiliselerin harabeleri bugün de mevcuttur.

Meyyâfârikîn Hz. Ömer zamanında İyâz b. Ganm tarafından fethedildi (19/640). Sonraları genellikle Diyarbakır'ın kaderini paylaşan şehir Hamdânîler'in sahip olduğu bölgenin bir kısmını teşkil etmekteydi. Hamdânîler, şehrin sekiz kapısından Bâbü'l-ferah ve'l-gamm'ın yakınında kendileri için bir kasır yaptırmışlardı. Evliya Çelebi'nin bu şehirde medfun bulunan Seyfûddeve el-Hamdânî'ye izâfe ederek Seyfûddeve Sarayı dediği binanın bu kasrın harabeleri olması muhtemeldir.

368 (978-79) yılında Büveyhî Adudüddeve'nin kumandanlarından Ebû'l-Vefâ Meyyâfârikîn'i işgal etti. Ancak Adudüddeve'nin ölümünden sonra şehir ve Diyarbakır Kürt asıllı Bâz'ın eline geçti. Bâz Meyyâfârikîn'in Deylemlî muhafızlarını öldürmüş, sahip olduğu bölgeyi Büveyhîler'den Samsâmüddeve'ye ve bu arada Musul'a dönmüş bulunan Nâsirüddeve'nin oğullarına karşı savunmayı ve elinde tutmayı başarmıştır. Bâz'ın ölümünün ardından yeğeni Ebû Ali Hasan b. Mervân buraya yerleşti ve şehir yaklaşık bir asır boyunca Mervânîler'in başşehri oldu. 384 (994) yılında Ebû Ali Hasan'ın valisi Mammâ, Hamdânîler'in desiseleriyle tahrik edilen halkın isyanını bastırdı. 401'de (1010) Mervânîler Hükümdarı Mümehidüddeve'nin öldürülmesinden sonra Mammâ'nın oğullarından Şerve hâkimiyet kurduysa da Erzen'den gelen Mümehidüddeve'nin kardeşi Nasrüddeve Ebû Nasr şehri ele geçirdi. 6 Cemâziyelevvel 438'de (8 Kasım 1046) buraya uğrayan İranlı seyyah Nâsir-ı Hüsrev beyaz ve siyah taşlardan inşa edilmiş surlardan, demirden yapılmış batı kapısından, ulucamiden ve her evin önünden geçen su kanallarından bahseder. Şehrin dışında ise kervansaraylarla sıcak su hamamları ve iki büyük caminin yer aldığı mahalleler bulunuyordu.

478 (1085) yılında Mervânîler'in eski veziri Fahrüddeve İbn Cehîr, Büyük Selçuklu Sultanı Melikşah'ın emriyle Âmid'i bir süre kuşattıktan sonra buranın zaptını oğlu Zaimürrüesâ Ebû'l-Kâsım Ali'ye bırakıp Meyyâfârikîn üzerine yürüdü ve şehri 6 Cemâziyelevvel 478'de (30 Ağustos 1085) teslim aldı. 482'de (1089) İbn Cehîr'in oğlu Amîdüddeve Ebû Mansûr Meyyâfârikîn valiliğine getirildi. Melikşah'ın 485'te (1092) ölümünün ardından Mervânîler'den Nasrüddeve Meyyâfârikîn'e dönmeyi başardıysa da Suriye Selçuklu Sultanı Tutuş 12 Rebîülevvel 486'da (12 Nisan 1093) şehri zaptetti. Meyyâfârikîn, Şevval 502'de (Mayıs 1109) Ahlatşahlar'ın kurucusu Sökmen el-Kutbî tarafından ele geçirildi. Büyük Selçuklu Sultanı Muhammed Tapar kendisine sadakat gösteren Sökmen'e hizmetlerinden dolayı diğer bazı şehirlerle birlikte burayı da iktâ olarak verdi (505/1111). Ancak 508 (1115) yılında Sökmen'in oğlu İbrâhim'in elinden alarak kendi memlûklerinden Karaca es-Sâkî'ye iktâ etti. 515'te (1121) Irak Selçuklu Sultanı Mahmûd b. Muhammed Tapar, Artuklu hânedanının Mardin kolunu kuran Necmeddin İlgazi-

Meyyâfârikîn
Ulucamii'nin
ön cephesiyle
kapısı

nin topraklarına Meyyâfârikîn'i iktâ olara-
k kattı. 580 (1184) yılına kadar burada
altı Mardin Artuklu emîri hüküm sürdü.
Meyyâfârikîn, 581'de (1185) Selâhaddîn-i
Eyyûbî tarafından buraya hâkim olan Ah-
latşahlar'dan II. Sökmen'in ölümünden
sonra ele geçirildi. Ancak Artukoğlu Yav-
lak Arslan 587'de (1191) kısa bir müddet
için şehri Eyyûbîler'den geri aldı. Eyyûbî-
ler 658 (1260) yılına kadar Meyyâfârikîn'i
ellerinde tuttular ve burada sikke bastır-
dılar. 591 (1195), 612 (1215) ve 618
(1221) tarihlerini taşıyan bu sikkelerin
üzerindeki insan figürleri dikkat çeker.
Şehrin surlarında Necmeddin Eyyüb, el-
Melikü'l-Eşref Müsâ, el-Melikü'l-Mu-
zaffer Gâzi ve el-Melikü'l-Kâmil Muham-
med'in kitâbeleri bulunmaktadır; Selâ-
haddîn-i Eyyûbî de burada bir cami yap-
tırmıştır.

Anadolu Selçuklu sultanları Meyyâfâ-
rikîn'e hâkim olmadan ve oradaki âsile-
ri itaat altına almadan çadırlarının dai-
ma kapalı kalacağına inanırlardı. II. Gı-
yâseddin Keyhusrev de bu inancın gere-
ğini yerine getirmek üzere bir ferman
çıkarak askerlerini Kayseri'de topladı
(639/1241); ayrıca Halep, Musul, Mardin
ve Cizre hâkimlerinden yardım istedi (İbn
Bîbî, II, 54-55). Selçuklu kuvvetleri Mey-
yâfârikîn önlerine geldiğinde Moğol bas-
kısının şiddetini arttırdığı o günlerde Ab-
bâsî halifesi müslümanlar arasındaki
bu ihtilâfî halletmek için seferber oldu.
Meyyâfârikîn'i elinde tutan Eyyûbî Şehâ-
beddin Gazi, halifenin etkisiyle şehrin ka-
dısı ile birlikte bir elçilik heyetini II. Gıyâ-
seddin Keyhusrev'e gönderdi ve I. Alâed-
din Keykubad'a olduğu gibi ona da tâbi-
yet arzedeceğini bildirdi. Bunun üzerine
Selçuklu kumandanları Şehâbeddin Ga-
zi ile bir anlaşma yaparak kuşatmadan
vazgeçtiler. Bu arada Moğollar, Şehâ-
beddin Gazi'den kendilerine itaat etme-
sini ve şehrin surlarını yıkmasını istedi-

ler; ancak Şehâbeddin Gazi bunu kaç-
maklı bir cevapla geçiştirdi. Ardından
Moğollar bölgeyi yağmaladılar; Hülâgû-
nun Suriye seferinden (658/1260) sonra
da bir Moğol şehzadesi Meyyâfârikîn'i
kuşattı. Son Eyyûbî hükümdarı el-Me-
likü'l-Kâmil Nâsirüddin şehri büyük bir
cesaretle savunduysa da baş gösteren
kıtlık sebebiyle teslim olmak zorunda
kaldı ve işkenceyle öldürüldü. Hülâgû-
nun ölümünden önce 662 (1264) yılında
kumandanı Tûdan'a, üç yıl sonra da oğ-
lu Abaka Han'ın babasının dul eşi Kutuy
Hatun'a mülk olarak verdiği Meyyâfâri-
kin daha sonraları müstakil durumunu
yitirdi. Timur Muş'a giderken Meyyâfâri-
kin'den geçen yolu tercih etti. Şah İsmâil
913'te (1507) bütün Diyarbakir bölgesi-
ni ele geçirdi ve buranın idaresini Han
Muhammed Ustaclu'ya bıraktı. Çaldıran
mağlûbiyeti Doğu Anadolu'da İranlılar
aleyhine isyanların çıkmasına sebep oldu;
bu fırsattan yararlanan Kürt reisi Seyyid
Ahmed Bey Rûzekî Meyyâfârikîn'i zaptet-
ti; ancak şehir 921'de (1515) Mardin'in gü-
neyinde vuku bulan Koçhisar savaşının
ardından kesin olarak Osmanlı hâkimiye-
tine girdi. Meyyâfârikîn, XIX. yüzyılda Di-
yarbakir vilâyetinin merkez sancağına
bağlı bir kaza merkeziydi ve artık Silvan
adıyla biliniyordu. 1891 yılında burada
yaklaşık yarısı müslüman, yarısı hristi-
yan 7000 kişi (1450 hâne) yaşamaktaydı.
Devamlı şekilde artan bu nüfus 2000 yılı
sayımında 65.000'i buldu.

Ortaçağ'ın en önemli merkezlerinden
biri olan Meyyâfârikîn'deki başlıca tarihî
eserler kale, ulucami, Eyyûbî Camii, Kara
Behlül Bey Camii, Malabadi Köprüsü ve
Kemük Köprüsü'dür; Hamdânî Emîri
Seyfûddeve'nin kabri ile Anadolu Selçuk-
lu Sultanı I. Kılıçarslan'ın "Kubbetü's-Sul-
tan" adıyla meşhur türbesi buradadır. Or-
taçağ'da Meyyâfârikîn'e nisbetle Fârikî,
bazan da Mâfârikî, Meyyâfârikî ve Meyyâ-

fârikînî nisbesiyle anılan çok sayıda âlim
yetiştirilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Belâzürî, *Fütûh* (Rıdvân), s. 179, 180 vd.; İbn
Rüste, *el-A'lâku'n-nefise*, s. 106; İbn Havkal,
Şüretü'l-arz, s. 131, 151, 153, 246; Makdisî, *Ah-
senü't-tekâsim*, s. 54; İbn Miskeveyh, *Tecâri-
bü'l-ümem*, II, 199, 266, 312, 384; Sem'ânî, *el-
Ensâb*, IX, 217-218; a.e. (Bârûdî), V, 324; İb-
nü'l-Ezrak el-Fârikî, *Târihu Meyyâfârikîn ve
Âmid*, British Museum, Or., nr. 5803, 6310, vr.
161^a-200^b; a.e. (nşr. Bedevî Abdülâtilif Avad),
Kahire 1959; Yâkût, *Mu'cemü'l-büldân* (Cün-
dî), V, 272-276; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, bk. İndeks;
İbn Bîbî, *el-Evâmirü'l-Alâiyye: Selçuknâme*
(trc. Mürsel Öztürk), Ankara 1996, II, 48, 54-58,
65; İzzeddin İbn Şeddâd, *el-A'lâku'l-haîre fi
zikri ümerâ'i's-Şâm ve'l-Cezire* (nşr. Sâmî ed-
Dehhân), Dimaşk 1963; Reşîdüddin Fazlullâh-ı
Hemedânî, *Câmî'u't-tevârih: Histoire des mon-
gols de la Perse* (nşr. E. M. Quatremère), Paris
1836, s. 330-331, 360-375; Ebû Bekr-i Tihriânî,
Kitâb-ı Diyârbakriyye (nşr. Necati Lugal – Faruk
Sümer), Ankara 1962, I, tür.yer.; Evliya Çelebi,
Seyahatnâme, IV, 71-74; Cuinet, II, 470-472; I.
Ghalib Edhem, *Catalogue des monnaies turco-
manes*, Constantinople 1894, s. 149-162; Kâtib
Ferdî, *Mardin Mülûk-i Artukiyye Târihi* (nşr. Ali
Emîrî), İstanbul 1331, s. 20; İbrahim Kafesoğlu,
*Sultan Melikşah Devrinde Büyük Selçuklu İm-
paratorluğu*, İstanbul 1953, s. 4, 7, 46, 48-49,
52-56; G. le Strange, *The Lands of the Eastern
Caliphate*, Cambridge 1966, s. 11 vd.; Ahmet
Necdet Sözer, *Diyarbakır Havzası*, Ankara
1969, s. 97-99; Ali Sevim, *Suriye ve Filistin Sel-
çukluları Tarihi*, Ankara 1983, s. 5, 6, 36, 142,
143, 173, 244, 249-250; Osman Turan, *Selçuk-
lular Zamanında Türkiye Tarihi*, İstanbul 1984,
bk. İndeks; Abdülkerim Özyayın, *Sultan Muham-
med Tapar Devri Selçuklu Tarihi (498-511/
1105-1118)*, Ankara 1990, s. 63, 69; a.mlf., *Sul-
tan Berkyaruk Devri Selçuklu Tarihi (485-498/
1092-1104)*, İstanbul 2001, s. 34-35, 40, 218;
Abdurrahim Tufantoz, *Mervanoğulları: 380-
478/990-1085* (doktora tezi, 1994), MÜ Türkiyat
Araştırmaları Enstitüsü, tür.yer.; H. F. Amedroz,
"Three Arabic Manuscripts on the History of
the City of Mayyâfârikîn", *JRAS* (1902), s. 785-
812; (1903), s. 123-154; Besim Darkot, "Meyyâ-
fârikîn", *İA*, VIII, 195-196; V. Minorsky, "Meyyâ-
fârikîn", a.e., VIII, 196-201; Carole Hillenbrand,
"Mayyâfârikîn", *EI*² (İng.), VI, 930-932.

AHMET SAVRAN

MEYYÂNİŞÎ

(الميانيشي)

Ebû Hafz Takıyyüddin Ömer
b. Abdilmecîd el-Kuşî el-Meyyânişî
(ö. 581/1185)

Hadis usulüne dair
risâlesiyle tanınan muhaddis.

İfrîkiye'de Mehdiye yakınlarındaki Mey-
yâniş'te doğdu. Merâğa ile Tebriz arasın-
da bir yerleşim yeri olan Miyâne veya Mi-
yâne'ye nisbetle Miyâne'ci (Meyâne'ci) şek-